

Василий Васильевич Яковлев
(1934- 1994)

Василий Васильевич Яковлев - поэт, прозаик, тылбаасчыт. 1970 сыллаахтан ССРС Суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ.

1934 сыллаахха атырдьах ыйын оройуонугар Болтоно нэһилиэгэр холкуостаах дьиэ кэргэннэ төрөөбүтэ. 1942 сыллаахха холкуотун кытары Кэбээйи оройуонугар көһөрүүгэ барсыбыта, ол сыл Н-с Лүүчүн начаалынай оскуолатыгар бастакы кылааска үөрэнэ киирбитэ. 1943-1947 сылларга Болтоно начаалынай, 1948-1950 сылларга Кытаанах сэттэ кылаастаах оскуолаларын үөрэнэн бүтэрбитэ. 1950-1953 сылларга Чурапчы Е. Курашов аатынан орто оскуолатын бүтэрэн баран, 1953 сыллаахха С.М. Киров аатынан Омскайдаагы тыа хаһаайыстыбатын институтугар киирэн, гидромелиоративнай факультетка үөрэнэн, 1958 сыллаахха инженер-гидротехник идэтин ылбыта. Салгыы төрөөбүт оройуонугар кэлэн тыа хаһаайыстыбатын инспекциятыгар инженер-мелиораторынан үлэтин саҕалаабыта. Чурапчы оройуонун үрдүк үөрэхтээх бастакы мелиоратора 1958-1960 сылларга оройуон тыа хаһаайыстыбатын инспекциятыгар ыстаарсай инспекторынан, тутуу уонна олох-дьаһах отделын сэбиэдиссэийинэн үлэтин саҕалаабыта. 1960 сыллаахха элбэҕи эрэннэрэр үлэһити Чурапчытаагы РТС дириэктэринэн анаабыттара. Ити сыл СГУ медицинскэй факультетыгар үөрэнэр, Өксөкүлээх Өлөксөй убайа Иван Елисеевич Кулаковскай-Оонньуулаах Уйбаан еизинин, Клара Трофимовна Кулаковскаяны, кэргэн ылбыта. Чурапчы оройуонун Сталин аатынан холкуос бэрэссэдээтэлин солбуйааччытынан 1961-1962 сылларга үлэлээбитэ.

1961-1962 сылларга «ССКП XXII съезһэ» аатынан бөдөҥсүйбүт холкуос бырабылдьанньатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччытынан икки сыл үлэлээн

баран, кэргэнин үөрэжин бүтэттэрээри, 1962-1964 сылларга Дьокуускайга киирбитэ. Онон бу сылларга Саха государственнай университетын сир баайын хостуур сирдэри оноруу кафедратыгар ассистенынан үлэлээбитэ. 1964-1965 сылларга Алексеевскай оройуонун Эрилик Эристиин аатынан холкуоска инженер-мелиораторынан үлэлээбитэ. 1965-1967 сылларга - Чурапчы оройуонун онорон таһаарар управлениетын ыстаарсай инженер-мелиоратора. Аҕа табаарыһа, биир дойдулааҕа, идэлээбэ Демьян Слепцову кытта куруутун эрэй-кыһалҕа, сут-кураан энэрдээх дойдуларын уунан хааччыйар боппуруоһунан күннэри-түүннэри бокуойа суох күүскэ дьарыктаммытара. Элбэх ахсааннаах от үрэби, алааһы, тыаны кэрийэн, мээрэйдээн, бырайыактаан онорон, уонунан, сүүһүнэн ахсааннаах буор быһыттары туттаран, тыһыынчанан, молүйүөнүнэн кубометр ууну саппааһыран, тыһыынчанан гектар иэннээх ходуһа, мэччирэн сирдэрнн нүөлсүппүттэрэ.

Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын научнай чинчийэр институтун опорнай пуунун сэбиэдиссэйинэн 1967-1971 сылларга үлэлээбитэ. 1971-1976 сылларга, инженер- гидромелиоратордар Демьян Слепцов, Василий Яковлев суоттааһыннарынан, Амма өрүс уутун Таатта үрэх баһыгар бырахтаран, икки оройуон сиirin-уотун уунан хааччыйар тыын боппуруос күүскэ турбута. Онно бэлэмнэнэн Одьулуун бөһүөлэгин арҕаа оттүгэр Таатта үрэх кураайы хонуутугар элбэх сыллаах оттору уонна да атын сүөһү сиир култуурунай үүнээйилэрин ыһарга, нүөлсүтэргэ анаммыт пуунугар еалайааччы быһыытынан үлэтин салҕаабыта.

В.В. Яковлев Дьокуускай куоракка 1976-1980 сылларга «Хотугу сулус» сурунаал кылаабынай эрдээктэрин солбуйааччытынан олорбута. 1980-1985 сылларга Чурапчы оройуонун сельхозхимия инженерынан, 1985-1987 сылларга Таатта оройуонун П. Алексеев аатынан сопхуоһугартутуу инженерынан үлэлээбитэ. 1987-1988 сылларга Таатта оройуонун агропромстрой маастара этэ. Онтон 1988-1993 сылларга Таатта оройуонун ДРС учаастагын маастарынан үлэлээбитэ. Кини 10 сыл үлэлээн 19 гидротехнической тутууну ыттарбыта.

Василий Васильевич Яковлев аата саха литературатыгар 1956 сылтан иһиллэн барбыта. Чурапчыга үлэлии олорон, айар үлэнэн, поэзиянан үлүһүйбүтэ. Кини бастакы «Кыра хоһоонноро» 1959 сыллаахха «Хотугу сулус» сурунаал 3-ус нумэригэр бэчээттэммиттэрэ. «Утары саһарҕа кыһар» диэн хоһооннорун хомуурунньуга 1963 сыллаахха бэчээттэнэн тахсыбыта. 1967 сыллаахха Улуу Октябрьскай социалистическай революция 50 сылын туолуутун чиеһигэр ытыллыбыт орөспүүбүлүкэтээҕи литературнай куонкуруска «Сардана ардаҕа» диэн саха космофизиктарын

туһунан сэхэнинэн кыттан П-с миэстэни ылбыта. Сэхэн 1970 сыллаахха туспа кинигэнэн тахсыбыта. Кини бу айымньытыгар Саха сириҥ космофизиктарыҥ сыралаах научнай үлэлэрин, олохторун, моккүөрдэрин уустаан-ураннаан кордорбүтэ. 1967 сыллаахха «Өрүстэр кирбиилэрэ» романа «Хотугу сулуска», 1969 сыллаахха туспа кинигэнэн тахсыбыта. Ааҕааччылар роман туһунан тыа сириҥ олоҕун кырдыктаахтык, хорсуннук сырдатарынан тэннээбэ суох айымньы диэн сыанабылы биэрбиттэрэ.

Василий Яковлев 1970 сыллаахтан ССРС Суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ буолбута. 1971-1973 сылларга А.М. Горькай аатынан Литературнай институтка Үрдүкү литературнай кууруска үөрэммитэ. 1976-1980 сылларга «Хотугу сулус» сурунаалга кылаабынай эрэдээктэри солбуйааччынан ананан үлэлээбитэ. В.В. Яковлев - бэйэтин кэмин сытыы түгэннэрин тумнубат, ону ааһан оннук түгэннэри уус-уран уобарас көмөтүнэн дириҥник, кырдыктаахтык арыйар уратылаах суруйааччы. Ону «Уот иитиитэ» (1978с.), «Кэрэхтээххэ» (1994 с.) романнарыгар ордук бигэргэппитэ. Василий Яковлев Чурапчыга үлэли олоруоһуттан Бүлүү ГЭС-тын тутууну интэриэһиргээбитэ. Элбэхтик ГЭС тутааччыларыгар айар улэ командировкатынан сылдыбыта. Ол түмүгэр айыллан тахсыбыт, Саха сиригэр ГЭС тутуутугар араас омук бастын дьоно биир эйэлээх дьиэ кэргэннэ түмсэн, хорсуннук үлэлиллэрин сэхэргиир, ирбэт тонно баарабай гидростанцияны тутааччылар уобарастарын арыйан кордорор «Уот иитиитэ» романын 1978 сыллаахха «Хотугу сулуска» бэчээттэнэн саҕаламмыта. Роман 1979 сыллаахха туспа кинигэнэн тахсыбыта. Суруйааччы бу романыгар ГЭС тутуута айылҕаа, дьон олоҕор улахан хоромньуну аҕаларын хорсуннук кордорор уус-уран соругу туруоруммута. Оннук лоскуйдары цензура тутуһан, сотон кэбиһэргэ күһэллибиттэрэ. Уус-уран үлэтигэр былаас өйөбүлүн ылбатаа, элбэх мэхэйи, харгыстары көрсүбүтэ. Олох араас очурдарыгар оҕустара сылдыбыта. Василий Яковлев холкуоһунай-сопхуоһунай тутуу уһулуччулаах тэрийээччитэ Семен Гаврильевич Жирков дириэктэрдээх Таатта оройуонунааҕы Петр Алексеев аатынан сопхуоска инженерынан үлэли сылдьан тыа сириҥ олоҕор уларыыылары сыныйан үөрэппитэ. Ол түмүгэр «Хотон», кэлин «Кэрэхтээххэ» диэн ааттаан бодон романы суруйбута. Роман суруйааччы өлбүтүн кэннэ 1994 сыллаахха бэчээттэнэн тахсыбыта. «Тыа салгына» кэпсээннэрин кинигэтин суруйааччы 50 сааһыгар кинигэ издательствотын үлэһитэ Т.И. Румянцева тус дьулуруунан таһаарбыта. Сэмэн Тумат суруйааччы хоһооннорун, айымньытын туһунан рецензиялары, ахтыылары хомуйан, 1998 сыллаахха «Бичик» кинигэ кыһатынан «Утары саһарҕа кыһар» диэн бэртээхэй кинигэ онорон бэчээттэипитэ. Василий Яковлев Б. Лукин «Смерть ойуна» кинигэтин, Н. Асеев «Годовщина смерти

вождя», И. Уткин «Якуты» поэматын уо.д.а. сахалы айымньылары тылбаастаабыт өнөлөөх.

Айымньылары

Утары саһарба кыһар : хоһооннор. - Дьокуускай : Кинигэ изд-вота, 1963. - 64 с.

Өрүстэр кирбиилэригэр : роман. - Дьокуускай : Кинигэ изд-вота, 1969. - 372с.

Сардана ардаба : сэһэн. - Дьокуускай : Кинигэ изд-вота, 1970. - 132 с.

Уот иитиитэ : роман. - Дьокуускай : Кинигэ изд-вота, 1979. - 312 с.

Тыа салгына : кэпсээннэр. - Дьокуускай : Кинигэ изд-вота, 1984. - 264 с.

Кэрэхтээххэ : роман. - Дьокуускай : Бичик, 1994. - 416 с.

Айымньы умсулбана: кэпсээн //Сүүрбэһис үйэ кэпсээннэбиттэрэ: сахапрозаиктарын айымньыларын антологията/хомуйан онордулар : П. Д. Аввакумов, С. А. Попов-Тумат ; ред. И. Г. Спиридонов ; худож. М. Г. Старостин. - Дьокуускай, 2000. - С. 167-171.

Түүн суолга ; Күннээх Саха сирэ ; Кустук ; Ардах ; Хатын ; Күһүңгү ; Дойду тыына ; Мин аатым ; Чизэ туһунан ; Чэпчэки хоһоон : хоһоон // Сүүрбэһис үйэ хоһоонньуттара : саха поэзиятын антологията : поэзия / хомуйан онордулар : Н. Е. Винокуров-Урсун, С. И. Тарасов, Н. И. Харлампьева ; худож. М. Г. Старостин. - Дьокуускай, 2000. - С. 307-309.

Сардана ардаба : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1969. - № 5. - С. 23-56..

Кытта кырдыбыт тэнкэ тиит : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1973. - № 8. - С. 77-104 ; 2013. - № 2. - С. 11-34.

Уот иитиитэ : роман // Хотугу сулус. - 1977. - № 11. - С. 10-62 ; № 12. - С. 8-42 ; 1978. - № 1. - С. 3-59.

Киһи бэйэтин туһугар кытары сэриилэхэр : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1979. - № 4. - С. 28-56.

Атыр оҕус : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1980. - № 10. - С. 58-66.

Күөрэс гынна силис санаам : хоһооннор //Хотугу сулус - 1981. -№ 10. - С. 55-57.

“Буурай от” : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1983 - № 3. - С. 46-68.

Сардаана ; Дьахтар санаата ; Сабатаас : хоһооннор // Хотугу сулус. - 1983. - № 7. - С. 58-59

Мээчик : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1984 - № 8. - С. 77-88.

Олохпут диэн оннук : кэпсээн // Хотугу сулус. - 1987. - № 3. - С. 6-27.

Хотон : роман // Чолбон. - 1992. - № 3. - С. 3-112; № 4. - С. 3-86.

Кытта кырдыбыт тэнкэ тиит : сэхэн // Күрүлгэн. - 2013. - № 2. - С. 11-33.
Долборуктаахха ; Саҥа ланкылы ; Аар хатын : хоһооннор // Саҥа олох. - Чурапчы. - 2014. - Ахсынньы 25 к. - С. 2.

Саҥа дыыл үүнүүтүгэр санаа ; Аар хатын ; Долборуктаахха ; Ойуур Булгунньахха; Саҥа Ланкылы ; Үгүс Күрүө булгунньаҕа ; Арҕас Томтор : хоһооннор // Саҥа олох. - Чурапчы. - 2017. - Атырдьах ыйын 22 к. - С. 3.

Олобун уонна айар үлэтин туһунан

Василий Васильевич Яковлев : суруйааччы, поэт, тылбаасчыт : ахтыылар : [суруйааччы 75 сааһын туолуутугар] / [хомуйан онордулар : Н. В. Яковлева ; ред. К. Д. Дьячковскай]. - Дьокуускай, 2009. - 134 с.

Бурцев, Д. «Уот иитиитэ» роман проблематиката / Д. Бурцев // Эдэрдэр санааларын этэллэр : ыстатыйалар, рецензиялар, бэлиэтээһиннэр хомуурунньуктара / хомуйан онордо Н. З. Копырин ; М. Алексеев, Н. Винокуров, Г. Филиппов. - Якутскай, 1985. - С. 15-21.

Василий Васильевич Яковлев (1934-1994) // Чурапчинский улус : история, культура, фольклор / Администрация МО «Чурапчинского улус» (район), АН РС (Я) ; Ин-т гуманитар. исслед.; редкол : Б. Н. Попов (отв ред), А. С. Иустинова, Н. И. Дьячковский и др. - Якутск, 2005. - С. 267.

Дьячковскай, К. Кырдыгы оро туппута, хоһуйбута, суруйбута : [В. Яковлев төрөөбүтэ 75 сылыгар] // Олобум бэлиэлэрэ : анабыллар, ахтыылар, айымньылар / Ким Дьячковскай-Анаарар. - Дьокуускай, 2014. - С. 322-324.

Данилов, С. П. Саамай көннөрүттэн дыиктини булуохха! : [«Кыра хоһооннорун» кинигэ туһунан] // Суруйааччы уонна кинигэлэр / С. П. Данилов. - Якутскай : Кинигэ изд-вота, 1980. - С. 344-350.

Попов, Б. Н. Ыраас санааны ымыы оностон // Бигэ эрэллээх дьоннор / Б. Н. Попов. - Дьокуускай, 1988. - С. 50-70.

Урсун. Аата ааттаныахтаах // Отут ордуга үс сыл : ыстатыйалар, рецензиялар, суруйааччылар мэтириэттэрэ / Урсун. - Дьокуускай, 2007. - С. 196-199.

Яковлев Василий Васильевич // Чурапчыны аатырдыбыт көһөрүллүү оҕолоро / Д. П. Чечебутов ; ред. А. М. Слепцов. - Дьокуускай, 2017. - С. 24-25.

Яковлев Василий Васильевич —ССРС Суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ // Чурапчыттан сириэдийэн / хомуйан онордо М. А. Герасимова. — Дьокуускай, 2009. - С 49-50.

Гольдеров, В. Сырдаан, кэрэтийэн костон кэлэр : [Василий Яковлев 75 сылыгар] / В. Гольдеров-Ороһу Уола. - Чолбон. - 2009. - № 8. - С. 74.

Гуринов, А. «Өстөһүү суоҕа ол улуу хотойго...» : [В. В. Яковлев айымньытын туһунан] / А. Гуринов-Арчылан // Күрүлгэн. - 2013. - № 2. - С. 34-39.

Гуринов, А. Суруйааччы Василий Яковлев төрөөбүтэ 80 сыла / Афанасий Гуринов - Арчылан // Кыым. - 2014. - Атырдыах ыйын 28 к. - С. 38.

Гурьев, Г. Чабылхай талаан / Г. Гурьев // Кыым. - 2014. - Атырдыах ыйын 28 к - С 45.

Диринскэй, Д. Көннөрүнү дыктитик суруйбута : [суруйааччы Василий Яковлев төрөөбүтэ 60 сылын туолуутугар] / Д. Д. Эверстов-Диринскэй // Сана олох. - Чурапчы. - 1994. - Атырдыах ыйын 20 к. - С. 3.

Дьячковская, К. «Мин аатым күн сиригэр ...» : [В. В. Яковлев төрөөбүтэ 80 сылыгар] / Ким Дьячковская-Анаарар // Саха сирэ. - 2014. - Атырдыах ыйын 21 к. - С. 29.

Дьячковская, Н. Поэт өлүүтэ : анабыл хоһоон / Николай Дьячковская // Сана олох. - Чурапчы. - 1995. - Сэтинньи 5 к. - С.5.

Жебсаин, В. Сурт кэриэстээх : [суруйааччы В. В. Яковлев 75 сылыгар] / В. Жебсаин // Саха сирэ. - 2009. - Атырдыах ыйын 22 к. - С. 3.

Жебсаин, В. Үтүө киһи аатын үйэтитиэбин / Василий Жебсаин // Киин куорат. - 2014. - Атырдыах ыйын 7 к. - С. 24.

Колесова, А. Е. Төрөөбүт Кындалын хоһоонугар туойбута / А. Е. Колесова // Сана олох. - Чурапчы. - 2017. - Атырдыах ыйын 22 к. - С. 3.

Кривошапкин, Н. Баһылай Дьаакыбылап 80 сылын корсо / Н. Кривошапкин // Забота Арчы. - 2014. - Атырдыах ыйын 28 к. - С. 13.

Местников, И. «Утары саһарҕа кыыһар» диэн В. В. Яковлев кинигэтэ / И. Местников // Кыым. - 1988. - Балаҕан ыйын 25 к.

Неустроева, А. «Өрүстэр кирбиилэригэр» романна тыа сириҥ проблемалара уонна билиҥи кэм : [суруйааччы торообутэ 70 сылыгар] / Александра Неустроева // Чолбон. - 2004. - № 8. - С. 94 - 96 ; Сана олох. - Чурапчы. - 2004. - Алтынньы 5 к. - С. 4.

Павлов, Б. Биллибэтэбин ор буолла ээ, Баһылай / Б. Павлов // Сана олох. - Чурапчы. - 1990. - Балаҕан ыйын 22 к.

Пономарев, И. Чурапчылар киэн туттар суруйааччыбыт : [В. В. Яковлев торообутэ 80 сылыгар] / Иван Пономарев // Сана олох. - Чурапчы. - 2014. - Атырдыах 21 к. - С.3.

Суруйааччыны чыэстээһин : [В. В. Яковлев торообутэ 60 сылыгар] // Сана олох. - Чурапчы. - 1994. - Балаҕан ыйын 29 к. - С. 1. Тумат, С. Василий Яковлев : [В. В. Яковлев торообутэ 80 сылыгар] / Сэмэн Тумат // Чолбон. - 2014. - № 8. - С. 74-87.

- Тумат, С.** «Дьикти» диир гына / Сэмэн Тумат // Саха сирэ. - 1994. - От ыйын 26 к.
- Тумат, С.** Ийэ тылбыт кыабын тириэрэн, сана аартыктары арийан / Сэмэн Тумат // Сана олох. - Чурапчы. - 2000. - Балаҕан ыйын 2 к. - С 5 ; Балаҕан ыйын 9 к. - С 4-5.
- Тумат, С.** Кэрэ кэпсээнньит, утуо сэхэнньит / Сэмэн Тумат // Сана олох. - Чурапчы. - 1984. - От ыйын 25 к.
- Тумат, С.** Кини олбот-суппэт суду кыаҕа / Сэмэн Тумат // Чолбон. - 1995. - № 8.
- Тумат, С.** Олохтон тахсыбыт суруйааччы / Сэмэн Тумат // Сана олох. - Чурапчы. - 2004. - Атырдьах ыйын 19 к ; От ыйын 19 к. - С. 3.
- Тумат, С.** Суруйааччыны чиэстээһин : [В. Яковлев торообутэ 60 сылын Болтоно Кындагыгар бэлиэтээһин] / С. Тумат // Сана олох. - Чурапчы. - 1994. - Балаҕан ыйын 29 к.
- Тумат, С.** Сүүрбэһис уйэ биир бастын суруйааччыта : [В. В. Яковлев торообутэ 75 сылыгар] / Сэмэн Тумат // Саха сирэ. - 2009. - От ыйын 30 к. - С. 5 ; Сана олох - Чурапчы. - 2009. - Атырдьах ыйын 20 к. - С. 2.
- Тумат, С.** Эн суруйан кор саамай коннору туһунан коннору, арай дьон бэркиһээн «дьикти» диир гына / Сэмэн Тумат // Сана олох. - Чурапчы. - 1994. - Балаҕан ыйын 24 к. - С. 2.
- Федоров, П. П.** Ахтан-санаан аастыбыт : [Кындалга суруйааччы В. В. Яковлев 70 сааһын бэлиэтээһин] / П. П. Федоров-Сомоҕо // Сана олох. - Чурапчы. - 2004. - Балаҕан ыйын 9 к. - С. 3.
- Федоров, П. П.** Суруйааччы дьоло - кини суруйууларыгар : [В. В. Яковлев торообутэ 75 сылыгар] / П. П. Федоров—Сомоҕо // Сана олох. —Чурапчы. — 2009. —Атырдьах ыйын 18 к. - С. 2.
- Федосеев, И.** Быраатым Баһылай барахсан / Иван Федосеев // Чолбон. - 1994. - № 8. - С. 162-175.
- Федосеев, И.** Эрэллээх доҕор, кыыс кэрэ киһи этэ / И. Е. Федосеев-Доосо // Чолбон. - 1999, -№ 8. - С. 82.
- Яковлев Василий Васильевич** : (некролог) // Чолбон. - 1994. - № 1. - С. 130; Сана олох. - Чурапчы. - 1994. - Тохсунньу 29. - С. 4.
- Яковлева, К. Т.** Туруу үлэһит, чаҕылхай талаан : [В. В. Яковлев торообутэ 80 сылыгар] / К. Т. Яковлева // Сана олох. - Чурапчы. - 2014. - Атырдьах ыйын 23 к. - С. 3.

Өрүстэр кирбиилэрэ
(романтан быһа тардыы)

Тэмэлдыгэн курдук, кыракый «Як», кураан тыалыттан биэтэннээн ыла-ыла, халлаанга өрө дьурулаан тахсыбыта. Дабыдалларын сыһынан өһөспүт курдук, салгыны ыгыта баттаамахтаан эргиллэ түһээт, киэн-нэлэмэн Лена өрүһү туора быһа көтөн, тус илин диэки тайбаара турбута.

Самолет иһигэр, пилоты кытта кэккэлэхэ, соботох киһи олороро. Кэлин олох иллэн этэ, онно икки-үс кыракый почта дьааһыктара туора-маары түһэн сыталлара.

Көтөн иһэр киһи, маннай сири-дойдуну соһуйбут курдук өнөйө-өнөйө көрбөхтөөн, пилотка төнкөйө-төнкөйө, үрүтүн үөһэ тугу эрэ санарбахтаан баран, анараангыта сэнээрбэтэбиттэн уостан, ах баран олордо.

Самолет күн аннын диэки халбы соҕус дьулуһар. Түннүк сүүһүттэн пилот сирэйигэр күлүк түһэр. Халлаан күп-күөх, онон-манан будьурхай былыттар көпсөччү сыстан тураллар. Аллара улаҕата биллибэт кэлимсэ муора буолан, күөх тайҕа долгулдьуйар. Онон-манан тайҕаны быһыта сиэн, араас быһыылаах, араас кээмэйдээх тараҕайдар буолан үрэхтэр, алаастар сырдыыллар, халлаан өнгүн инэринэн уулар көбөрүмтүйэллэр. Биир туһаайыны тутуһан, тыалары хайыта сүүрэн, алаастан-алааска түһэн, үрэхтэри батыһан суоллар сыыйыллаллар. Олор устун хам-түм хомурдуос курдук кыракый харалар сырсан дьурулууллар. Кэннилэриттэн, манан кысааһын буолан, буор бургучуйар, сыыйа эндэйэн, кэтирээн, кытытынаабы көстөрү саба бүрүйэн, сыыйыллан хаалан иһэр.

Дьураа тараҕайдар буолан сырдаан көстөр от үрэхтэр көбөрүмтүйэн олорор баараҕай улахан хорук тымыртан - Лена өрүстэн - сарадах-сарадах араһсан, бардах аайы улам- улам синньээн, кыракый лабаалара эмиэ улам сарбыллан, тономмут титирик умнаһын курдук, биир-биир тыккыраан хаалаллар, быста-быста салҕаналлар. Онтон, уһугар тийэн, адьырыччы анһан турар хойуу тыалардаах арҕас систэргэ кэлэн, симэлийэн, мае аппа буолан, кистэнэн сүтэн хаалаллар. Ол мае аппалар илинни өртүлэригэр, олорго атахтаһа, эмиэ биир суол туспа дьураа тараҕайдар сырдаан, сыыйыллан бараллар, сөп-бааччытык тус илин тыргыллан улуу Лена хотун мааныттан-мааны, нарынтан-нарын, уус-уран кэрэ көстүүлээх сиэн кыысчааныгар - Амма өрүскэ тийэн холбоһоллор.

Самолет билигин обургу соҕус от үрэҕи өрө тутан иһэр. Туора турар ханнык эрэ алааска бугулар, төбүрүөн курдук, бырылыы охсубуттар, хадьымала хайы-үйэҕэ кубарыйан хаалбыт.

Хам-бааччы олорор киһини биир санаа улам баһылаан барда. Кини Кешаттан хомойо санаабыта аһан-араҕан биэрбэккэ истэ. Икки сыл иһигэр киһитэ уларыһа охсубут, бэл мичээрдиир диэни умнубукка дылы буолбут.

- Бырайыага суох харчы барбат, - диэбитэ киһитэ быһаччы баҕайытык. Онуоха төбөтө хамсаан да көрбөт: санныгар, мае киһи төбөтүн курдук, ыга баҕайы олорор буолбут быһыылаах. - Ол аата льготанан туһанар быраапкыт суох. Маннай бырайыагы оноруохха наада. Ону Совминга бигэргэттэриллиэхтээх. Ол кэнниттэн туруорус!

- Кеша, биһиги, бырайыагынааҕар буолуох, үлэтин саҕалаатыбыт... - диэн эрдэбинэ, Трофимов ситэ санарпакка, быһа түспүтэ:

- Бырайыага суох үлэлииргит - ол бэйэҕит дьыалаҕыт. Харчы билигин барбат, табаарыс Тугутов! - уонна мунунан көрбүт харахтарын эргичиннэтэн ылбыта.

Хайыай, таһыттан киирбит киһи тахеан баран, үөһэ эрэ тыынарыгар тийбитэ. Суох, кини харчы ылбатаҕыттан кыһыйбатаҕа - бэрээдэк аата бэрээдэк, ону кэстэрэр санаата суоҕа. Трофимов быһыыта-майгыта уларыыбытыттан, хайдах эрэ тон, тойомсук буолбутуттан, онтон кини хомойбута.

«Да-а! Биир кэргэн курдук сылдыбыт көрдөөх-нардаах, күлүүлээх-оонньуулаах күннэрбит, уопсай олохпут ааһа оҕустаҕа ити, дуу? Аны ити курдук тус-туһунан бытарыһан хаалыах бэйэбит буоллаҕа... Чэ, хаһан да хайаныллыай, олохторун сокуона итинник ини... - Тугутов, уһун унуох илиилэрин түөһүгэр хомуйа тардан, быар кууһунна, чиккэччи тэбинэн, кириэһилэ өйөнүүтүн көхсүнэн ыгыта баттыалаамахтаан ылла. - Чэ, буоллун, табаарыс Трофимов, уу хаһаайыстыбатын отделын сэбиэдиһсэйэ! Тыа инженерэ Тугутов аналлаах быһыт бырайыагын, эн көрдүүр болдьоххор — төрдүс кыбартаал саҕаланыытыгар бэлэм онорон, киллэрэн эйиэхэ тус бэйэҕэр туттарыаҕа!»

«Як» тыал хоту чэпчэкирик тэлбээрэн, арҕас систэр үрдүлэринэн устар. Анныларыгар бу харах ыларын тухары тайаан сытар икки өрүс икки ардыларынааҕы кэлимсэ сир - бырамалар дойдулара. Үөһээттен көрдөххө, төһө да чээл күөбүнэн тунаара сыттар, үөрүйэх харах бу дойдулар күөх сүмэһиннэрэ хобдоһун, убаҕаһын тута бэлиэтиэ этэ. Билбэт киһиэхэ төһө да соһуччутун иһин, бу сүүһүнэн биэрэстэнэн тэнийэ сытар күөх дойду ууга наадылар.

Саас ардаабатаҕа, аны кураан тыала сипсийэн, сайын үтүөтүн биллэрбэт, түүннү сииги тохтоото түһэр диэн мэлигир. Дьыллыт оҕонньоттору истэ сатаан баран, дьон «үөрэх билэрэ буолаарай» диэн уу инженериттэн, Тугутовтан, ыйытан көрөллөр, «инженер, уута аҕал, ходуһаларбытын ньүөлсүт» —дэһэллэр. Хомойуох иһин, инженер ол көрдөһүүнү төһө да баҕарбытын иһин, толоро охсор кыага суох. Суоҕу онорор кытаанах. Баар ууну табан, сатаан туһанар эбитэ буоллар - атын буолуо этэ.

Холобур, оол-ол санардыы саҕаланан эрэр от үрэх сүннүүгэр одон-додон бадараан иилээх көлүйэлэр көбөрүмтүйэн көстөллөр. Ити аата хаһаанньыта эрэ бу үрэх син сүүрдэ сылдыбыт буолуохтаах. Бу «Куоҕастаах» үрэбэ саҕаланна. Ыл, кор, былыр оссо куоҕастаах эбит. Билигин, Тугутов өйдүүрүн тухары, сүүрдэн коро илик. Онуоха аны саамай кэрэхсэнэрэ баар - манньк үрэхтэр хойут хайаан да хат тиллэн сүүрдүөхтээхтэр диэн бар-дьон санааларын түһэрбэккэ, бигэтик эрэнэллэрэ.

Бырамалар урукку өттүгэр кураан дьыллар тэбиилэригэр улаханньк түбэспит дьон. Онон сүрэхтэрэ баастаах буолан, урукку курдук төһө да сутааһын кэлбэтэҕин иһин, үөскээн иһэр сүөһү-ас кэхтэн, төттөрү барыан баҕарбаттар. Ол иһин билигин айылҕа кыһарҕаныгар таах олорон биэримээри, сир-уот оноһуутугар, нүөлсүтүүгэ кимнээбэр да ордук турунан олороллор.

Кабина ордук сылыйан барбытыгар, летчик ойоҕос тааһын сыҕарыта тардан биэрдэ. Ону корон, Тугутов бэйэтин өттүн эмиэ аста, хоттууһун устан ньилбэгэр бырахта. Салгын «сир-сир» охсумахтаан, кини хара будьурхай баттаһын буралланнаппахтаата. Онуоха летчик, сөбүлээбэтэх курдук, бэйэтин өттүн сабан кэбистэ, баҕар, салгын курдат охсоруттан сэрэммитэ буолуо. Тугутов онно кыһаммата.

Аҕыйах сылтан бэттэх государство МТС-тарга сири онорор техниканы күүскэ быраҕар буолбута. Бырама МТС-гар оннук элбэх техника мунньулан баран, специалист суоҕуттан буолуо, табан туһаныллыбакка, урукку өттүгэр сөптөөх көдүүһү кыайан биэрбэтэх. Тугутов манна кэлиэбиттэн ыла төгүрүк сыл устата ону бэрээдэктииргэ охсуһан, тэрээһин үлэнэн дьарыктанан табыста. Билигин балаһыанньа кэм арыый тубуста. Фрезбарабаннар бииргэ сылдьан сири лэппэччи оиорор буоллулар, тыа солуур трактордар охторбут мастарын кытыыга сыҕарытар буолан эрэллэр, буорга үлэлиир трактордар быстах-остох үлэлээбэккэ, график быһыытынан наар быһыт тутуутугар туруннулар, чэ, онтон да атын. Ити саҕалаабыт тэтимин Тугутов мантан антах ыһыктыбатаҕына табыллар.